

Kirkeskibet

Kirkeinventarets stedbarn?

Nu, hvor opmærksomheden er rettet mod kirkeskibene i tre af vores sognekirker, er det måske på sin plads at fortælle noget mere generelt om kirkeskibe.

En god måde at starte på kunne måske være at stille spørgsmålet:

Hvorfor hænger man i det hele taget skibsmodeller op i vore kirker?

Det er et spørgsmål, der ikke er et klart og entydigt svar på og det er i grunden højst ejendommeligt, for traditionen med at hænge kirkeskibe op lever i bedste velgående, ikke mindst i Danmark, som nok er det land, hvor traditionen lever stærkest. Der hænges hvert år 20 – 30 nye skibe op i danske kirker.

Men samtidig, er det ikke nogen overdrivelse, når man vil hævde, at kirkeskibet er kirkeinventarets stedbarn. Og hvorfor så det?

En årsag kan være, at skibet i modsætning til andet inventar; prædikestol, alter, knæfald og døbefont, ikke har nogen praktisk funktion i forbindelse med de kirkelige handlinger .

En anden årsag kan være den generelle usikkerhed, der omgiver skibene, ofte ved man ikke hvad der er årsagen til skibs ophængning eller hvem de har givet det, og ikke mindst er der usikkerheden om hvad skibet symboliserer. Resultatet er en slags mental berøringsangst, skibene bliver ofte simpelthen ignoreret. Dette fremgår tydeligt af de foldere som kan købes i de fleste kirker. Heri er et ophængt skib blot nævnt i en bisætning, hvis det overhovedet er omtalt. Der er også et eksempel på, at en lokalhistoriker har skrevet en hel bog om sin lokale kirke (Dejbjerg) uden at omtale kirkeskibet med et eneste ord.

Og vi behøver såmænd ikke gå længere end til vores egne kirkefoldere, som nok giver mange gode informationer om kirkernes bygningshistorie og deres inventar, men som ikke ofrer mange ord på skibene. I een folder er skibet ikke nævnt. I de to andre er der en meget kort omtale af skibene og i den ene af dem er omtalen endda fejlbehæftet.

Der er også talrige eksempler på at skibe er taget ned, ofte fordi kirken har fået skænket et ny lysekrone, som så har fået skibets plads. Så er skibet sommetider flyttet til en mere ydmyg plads i kirken – som der er sket i Romlund – men i de fleste tilfælde er skibet lagt på kirkeloftet, hvor det så stille og roligt kunne forfalde over årene indtil det var blevet så ringe, at man kunne forsvare at kassere det. I andre tilfælde er skibet taget ned i forbindelse med en større kirkerenovering, og så har man ”glemt” at hænge det op igen. Der ligger desværre stadig mange spændende kirkeskibsvrag rundt om på kirkeloftene i Danmrk.

En af de få, måske den eneste, der på videnskabelig basis har interesseret sig for kirkeskibene er nu afdøde direktør på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Henning Henningsen. Museet havde i mange år haft et ønske om at foretage en undersøgelse af danske kirkeskibe, hvilke førte til, at der i 1945 blev nedsat en komite, de fik til opgave at gennemføre en sådan. Da Henningsen i 1948 blev ansat som inspektør på Handels- og Søfartsmuseet blev det hans opgave at færdiggøre projektet. Det resulterede i ”Kirkeskibskomiteens betænkning”, med detaljerede redegørelser for indsamlingens resultater. På basis

heraf, samt egne studier, fik Henningsen i 1950 udgivet bogen "Kirkeskibe og Kirkeskibsfester", der er blevet en form for grundbog for alle, der siden har beskæftiget sig med kirkeskibe. I bogen forsøger Henningsen at systematisere de mange spørgsmål, der findes omkring kirkeskibene. Der er en række bud på hvilke typer af skibe der ophænges, hvilket navn og alder skibene har, hvem der har bygget dem og hvem der har givet dem. Men ikke mindst de to "store" spørgsmål: Hvad er årsagen til ophængningen og hvad symboliserer kirkeskibet giver han bud på. Desværre er der ikke siden foretaget dybtgående forskning i kirkeskibene. Der er ganske vist sidenhen udgivet flere bøger om emnet, men de har karakter af en grundig og seriøs registrering i definerede geografiske områder, stifter eller amter. Desværre foreligger der ikke noget fra Viborg stift eller amt.

Men tilbage til de to store spørgsmål.

Hvad er årsagen til at et skib hænges op i kirken og hvad symboliserer skibet?

Årsagen til ophængningerne? Hvis der var et enkelt og entydigt svar på dette spørgsmål, så havde vi også svaret på hvorfor skibene hænger der, sådan som spørgsmålet blev stillet i indledningen.

Det er en almindelig udbredt opfattelse, at skibene er givet af sømænd, der er reddet fra havsnød. Den gængse historie er, at sømanden i livsfare på søen beder til Gud om frelse og i virkeligheden prøver at indgå en handel: "Kære Gud, hvis du redder mit liv, så vil jeg bygge et skib til dig og hænge et op i dit hus når jeg kommer frelst hjem". Der er således også fra sømandens side tale om et løfte. Derfor kaldes sådanne kirkeskibe også "votivskibe", idet ordet votum er det latinske ord for løfte. Sagen er imidlertid den, at kun et meget lille fåtal af de mange skibe, der hænge i danske kirker, med sikkerhed kan henføres til denne kategori. Henningsen nævner derimod 5 andre mulige årsager til ophængninger. Der kan være tale om at skibet er en taknemmelighedsgave eller en mindegave. Der kan også være tale om en lejlighedsgave eller standsgave og endelig kan gaven være et udtryk for et ønske om simpelthen at bidrage til kirkens udsmykning. Det er nok blandt sidstnævnte muligheder, eller en kombination af dem, vi skal finde årsagen til ophængningen af "vores" skibe. Et eksempel kunne være sjægten i Vorde kirke. For at blive i Henningsens terminologi, så er der her tale om en lejlighedsgave fra et kooperativ af søens folk. En gave fra sjægtelaug i anledning af det 25. verdensmesterskab. Men det er også en taknemmelighedsgave, 25 år uden alvorlige ulykker, og så er det også en gave til kirkens sirat, altså udsmykning.

Men hvad er det kirkeskibet symboliserer. Når det kommer til det spørgsmålet så bliver spørgsmålene mange, og svarene endnu flere.

Henningsen har på basis af dybtgående studier af det tilgængelige kildemateriale oplyst en række mulige udlægninger af kirkeskibets symbolske betydning. Forskellige muligheder, ikke mindre end 9. lister Henningsen op. Men også her er der en af dem, som er den almindeligt udbredte, nemlig den, at skibet symboliserer menneskets rejse gennem livet fra vugge til grav. En rejse, snart i storm og snart i stille, men altid med kurs mod den sikre havn hos Gud.

Den udlægning er som sagt den almindeligt antagne, men sagen er nok snarere den, at hvert enkelt skib har netop den – individuelle – symbolske betydning, som giveren har udstyret den med, og som findes udtrykt i f.eks. prædikenen ved skibets ophængning eller i de papirer der er nedlagt i skibet

Men hvis vi nu alligevel holder os den udlægning, der hedder livsrejsen, så rejses der en lang række spørgsmål, som ingen vistnok har forsket i.

Det helt store spørgsmål er: Hvem har kommandoen på skibet på denne rejse? Er vi som menneske vores egen kaptajn, med andre ord har vi selv ansvaret for vores liv, eller er vi passagerer på et skib, der har Gud som kaptajn, styrmand eller lods.

Det er et spørgsmål, der er mange bud på og tilsyneladende er selv teologer usikre. Bidragende til usikkerheden er dels nogle skriftlige kilder – salmer og prædikener – men især skibene selv med de mange signalflag, lodsledere, redningsbåde m.v. de er forsynet med og som giver stærke signaler om hvad den som har givet skibet mener om dette spørgsmål.

Nogle eksempler. Når der signaleres efter lods (internationalt signalflag G), indikerer dette, at vi selv har haft ansvaret, men nu behøver hjælp til at styre den rette kurs. Men når skibet så sætter signalflag H, der betyder jeg har lods ombord, så er der altså en som kan mere end vi selv kan, der hjælper og vejleder med navigationen. På nogle kirkeskibe føres det flag (F) der betyder "Jeg er ikke manøvredygtig: sæt Dem i forbindelse med mig eller flag (V) der betyder "jeg behøver hjælp" og det taler jo sit eget tydelige sprog. Signalflaget "P"- Blue-Peter- der føres af mange kirkeskibe er signal om, at skibet skal afgang, så alle mand skal møde om bord, det må være en påmindelse til menigheden. Når mange kirkeskibe har en falderebstrappe hængende ud over skibssiden, er det et signal om, at vi er klar til, at der kommer nogen om bord, som kan hjælpe os med at føre skibet sikkert i havn. Der er en myte om, at - især fynske – kirkeskibe ikke havde redningsbåde, fordi de jo er unødvendige på et skib med Vorherre som skipper. Det kunne egentlig være logisk nok, men det er en skrøne. Temmelig mange kirkeskibe fører tillige "Dueflaget", som er et signal om, at kaptajnen er medlem af den kristelige organisation "Broderkredsen på havet", at han er troende og at der holdes gudstjeneste om bord. Når skibet ligger i havn og flaget er sat betyder det også, at alle er velkomne til at deltage i gudstjenesten om bord.

At nogle teologer mener, at ansvaret for livsrejsen er Guds, fremgår bl.a. af biskop Henning Høirups digt fra digtsamlingen "Landsbykirkens Sange", hvor han tænker tilbage på kirkeskibet i sin barndomskirke. Slutningen af 3. vers lyder sådan:

Hver eneste en der i kirkestol
er om bord, når vi lægger fra rheden;
er fælles om alt, både liv og håb
og er alle i skib med hinanden
Een Herre, een tro og een dåb
og på broen står guddomsmanden

Som det ses, er der forskellige opfattelser af indholdet af den symbolik, der er knyttet til kirkeskibet.

Indledningsvis blev det fortalt, at kirkeskibet, i modsætning til øvrigt inventar, ikke har nogen praktisk funktion ved de kirkelige handlinger og derfor blev lidt af et stedbarn. Men man kunne måske også anlægge en helt anden, nærmest modsat synsvinkel.

Når vi døber et lille barn, er dåben vel lige gyldig, hvad enten det vand der bruges ved dåben kommer fra en smuk middelalderlig font eller fra et vaskefad fra Kop & Kande. Og mon ikke bibelen ligger lige så godt på et spisebord fra IKEA som på et antikt alterbord. Og mon ikke evangeliet forkyndes lige så stærk fra toppen af en trappestige fra Harald Nyborg som fra en flot udskåret prædikestol.

Derfor er kirkeskibets prædikat som stedbarn helt ufortjent, for skibet har, i modsætning til de andre fysiske inventardele en stærk symbolsk styrke, som i sig selv kan give anledning til eftertanke og selvransagelse.

Det er håbet med denne korte fortælling om kirkeskibet, at den kan bidrage til at den famlende usikkerhed der omgiver skibene letter lidt, så de fremover kan indtage en ligeværdig placering blandt kirkens øvrige inventar.

Henrik Hvass